

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Топчій Оксана Василівна

*доктор юридичних наук, доцент, доцент, професор кафедри
англійської філології та методики викладання іноземної мови
факультету іноземних мов,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Пирожик Олександр Веніамінович

*депутат Волинської обласної ради,
м. Луцьк, Україна*

Як показали результати вивчення наукової літератури кримінально-правові аспекти – це діяльність держави та її уповноважених органів і посадових осіб, яка спрямована на захист основних прав і свобод військовополонених, які є як громадянами України, так і іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах перебувають на території нашої держави [1].

Правовий статус громадян України визначений у Законі України «Про громадянство України», а іноземців та осіб без громадянства – у Законі України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

При цьому варто зазначити, що відповідно до положень ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими до таких осіб відносяться як особовий склад збройних сил конфлікту, а також члени ополчення або добровільних загонів, які є частиною цих збройних сил, так і члени інших ополчень та добровільних загонів, зокрема членів організованих рухів опору, які належать до однієї зі сторін конфлікту й діють на своїй території або за її межами, навіть якщо цю територію окуповано, за умови, що ці ополчення або добровільні загани, а саме – організовані рухи опору, відповідають певним, визначеним у вказаній Конвенції, умовам [2].

Важливим у цьому контексті є й такий елемент, що складає зміст словосполучення «кримінально-правові аспекти», а саме – заходи, які здійснюються з метою дотримання основних прав і свобод військовополонених у военний стан, мають носити системний характер, тобто повинні бути взаємозв'язаними і взаємообумовленими.

Щодо поняття «воєнного стану» то воно знайшло своє відображення у ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у якій дано його законодавче визначення. При цьому його основу склали положення III-ї Конвенції про відкриття воєнних дій, що була прийнята 18.10.1907 року в Гаазі та яка ратифікована Україною.

Крім цього, до правових засад, на підставі яких вводиться воєнний стан, відносяться: Конституція України (п. 9 ст. 85, п. 19 ст. 92, п. 19 ст. 106) та Указ Президента з означеного питання (ст. 2 вказаного вище Закону).

Саме у такому сенсі вони закріплені в ст. 1 КК у виді завдань даного Кодексу та сутнісно виражені у словосполученні «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина», яке у вказаній науковій роботі розглядається у більш широкому розумінні, а саме – «як дотримання цих соціальних цінностей відносно військовополонених і цивільного населення в умовах воєнного стану».

Таким чином, слід констатувати, що у воєнний стан статус військовополоненого можуть мати і громадяни України, і іноземці, і особи без громадянства, основні права і свободи яких має захищати держава та дотримуватись ворожа держава, якщо вона поважає норми міжнародного права.

Саме з урахуванням вказаних вище положень Женевської конвенції про поводження з військовополоненими в нашій державі був прийнятий у 2019 та доповнений у 2024 році Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України» [3], привівши таким чином до вимог принципу рівності (ст. 24 Конституції України та ст. 16 Конвенції) правовий статус всіх зазначених у Конвенції категорій військовополонених.

Література:

1. Колб О. Г., Пирожик О. В., Колб Р. О. Інформаційно-правове забезпечення військової безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Деліктологія* : монографія / під заг.ред. І. М. Копотуна, С. В. Петкова, Р. Polian. Куנוвіце: Академія ГУСПОЛ, 2024. Т. 10. С. 32–51. URL: <https://akademie-huspol.cz/konference-publikace/#>

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 № 995-153. URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

3. Про внесення змін до деяких законів України щодо правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які беруть участь у захисті територіальної цілісності та недоторканості України: Закон України від 20.08.2024 № 3897-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 49. Ст. 291.